

Михаил Булгаков
ДОЖИВУВАЊАТА НА ЕДЕН
МРТОВЕЦ

Книгата е објавена со финансиска поддршка од:

ИНСТИТУТ ПЕРЕВОДА

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Михаил Афанасьевич Булгаков, СБОРНИК РАССКАЗОВ

Превод од руски јазик
Ѓорѓи Крстевски

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Михаил Булгаков

ДОЖИВУВАЊАТА НА
ЕДЕН МРТОВЕЦ

Vegeto

Скопје, 2017

СОДРЖИНА

Бр. 13 – Зградата на Ељпит	7
Кинеска приказна. 6 слики наместо расказ	19
Сите московски храмови	33
Спомен... ..	44
Кански оган	52
Боемштина	76
Празник со сифилис	86
Приказна со каро	90
Јас убив	99
Црвена круна (Historia morbi)	115
Морфиум	123
Авантурите на Чичиков	166
На тајниот пријател	183
Киев	222
Египетска мумија	236
Доживувањата на еден мртовец	240
Алкохолно езеро	244
Случајот со Комаров	252
Воспаление на мозокот	261

БР. 13 – ЗГРАДАТА НА ЕЉПИТ¹

Така си беше. Секоја вечер сивото петкатно здание ги осветлуваше своите сто и седумдесет прозорци што гледаа кон асфалтираниот двор со камена девојка на фонтаната. А таа, зеленолика, нема, разголена, со бокал на рамото, цело лето мрачно гледаше во тркалезното водено огледало без дно. Зиме снежен венец се спушташе на нејзините огнени камени коси. На циновскиот рамен полукруг пред влезовите секоја вечер клокотеа и трепереа автомобили, а на неговите рабови трескавично светкаа уличните светилки. Ах, колку славна беше таа зграда. Раскошната зграда на Ељпит...

Еднаш, на пример, околу десет часот вечерта, една елегантна кола, откако весело свирна, застана пред главниот влез. Двајца агенти, небаре сенки, изникнаа од земјата и исчезнаа во мракот, а еден друг агент се шмугна низ црната врата и продолжи по лизгавите скалила кон подрумот на настојникот.

---

¹ Оригиналниот наслов на расказот гласи „Но. 13 – Дом Ељпит-Рабкоммуна“, но поради стилска особеност преведувачот се реши да го изостави зборот „Рабкоммуна“ кој значи „работничко живеалиште“ (заб. на прев.).

Се отвори вратата на лакираното возило и, завиткан во својата бунда, се појави милиот гостин.

Тој се задржа до три часот по полноќ во станот број 3 на коњичкиот генерал Де Барејн.

До три часот, навален кон подножјето на сивата каријатида, истоштен од волчешкиот живот, бдееше шпионот. Другиот пушеше на полутемните скалила, слушајќи бујни цигански извици, делумно заглушувани од килимите на сидовите или од звукот на унгарската мелодија:

*„Пиеме денес! Пиеме утре!
„Пиеме цела не-де-е-ла – ех!
И пак... и пак...“*

Третиот агент седеше на парталавата басма во куќичката за кучето на постариот настојник. И конусите остра бела светлина блескаа на полукругот до три часот. И од кат на кат по невидливиот телефон се разнесуваше со шепот горделивата гласина: Распутин е тука. Распутин. Црномурестиот сопственик на сеф, трговецот со жива стока, Борис Самоилович Христи, најгенијалниот од сите московски управници, по нокта кај Де Барејн стана некако позагадочен, понадмен. Во неговите црни очи се појавија искри на челична гордост, а станот му се здоби со зголемена вредност.

А во станот број 2 Христи, ама каков Христи... Самиот Ељпит ја симнуваше шубарата од јагнешка кожа, судирајќи се со жената во крзно од чинчила која излегуваше од блескавата кочија. И се смешкаше. Нејзината сметка ја подмируваше еден човек кој беше толку горд што немаше семејство. Се потпишуваше со итар и накитен ракопис... Нема што, тоа беше зграда... Важни станари – важен живот.

Во зимските вечери, кога ѓаволот, претворајќи се во виулица, се превртуваше и завиваше под железните олуци на покривот, брзите настојници ги туркаа пред себе снежните наноси и го чистеа дворот до почетокот на асфалтот. Четирите лифта безвучно се движеа нагоре-надолу. Наутро и навечер сивите цевки во сите 75 станови се исполнуваа со волшебна топлина. На одмориштата светеа ламби на држачи... Во внатрешноста на становите се наоѓаа бели бањи, во важните полутемни претсобја со придушен блесок светкаа телефонски апарати... Килими... Во работните кабинети царуваше свечена тишина. Масивни кожни фотелји. И на најгорните живеалишта живееја крупни и масивни луѓе. Директор на банка, еден умен човек; државник со лице на Сен-Бри од „Хугеноти“, малку нагрден со чудни очи, дали од болест или од нивната искосеност; фабрикант, златести згоени жени; светски феноменален солист; па генерал; па... И поситните: адвокати, доктори за абортуси...

Тоа беа големи времиња...

И потоа ништо. *Sic transit gloria mundi!*²

Страшно е да се живее кога паѓаат царствата. Почна да згаснува и самиот спомен. Зарем некогаш постоеше тоа, боже? Коњички генерал! Каков збор!

Да... А предметите останаа. Не им дозволија да си ги земат.

Елпит си замина сам во она што го носеше во моментот.

Тогаш на влезната врата, покрај светилката (огнениот „Бр. 13“), беше прилепена бела табла со чуден натпис: „Работничко живеалиште“. Сите 75

---

² (лат.) Така поминува светската слава (прев.).

станови се исполнија со многу луѓе. Пијаниното замолкна, но грамофоните беа живи и често пееја со злокобни гласови. Вдолж гостинските салони растегнаа жици и на нив обесија влажна долна облека. Примусите саскаа како змии, а по скалите деноноќно се извишуваше чад. Ламбите исчезнаа од сите држачи и настапи целосен мрак. Во него се судираа сенки и тажно извикуваа:

„Ман, каде си, Ман? Ѓавол да те земе! Во станот со број 50 го намокриле паркетот во две од собите. Лифтовите... Впрочем, што има да се раскажува...“

Но се случи чудо: зградата на Ељпит, сегашното Работничко живеалиште, добиваше топлина.

Работата беше поради тоа што во подрумскиот стан, заземајќи две соби, остана да живее... Христи.

Оние тројцата, кои го добија најголемиот дел од килимите на Ељпит и кои на вратата од Де Барејн закачија партал со натпис „Управа“, уште веднаш сфатија дека без Христи зградата на работничкото живеалиште нема да издржи ниту еден месец. Ќе пропадне. И црномурниот трговец со капа со лакирана козирка беше поставен зад зелените завеси во подрумската просторија. Чудовиштен спој: од една страна бучна, безмилосна управа, а од друга страна – надзорник! И тоа Христи! Но тој спој беше најцврстиот во светот. Токму Христи беше човекот кој силно посакуваше, подеднакво силно како и управата, работничкото живеалиште да се извишува како неповредена сива зграда и да не се распадне во прав.

И ете, не само што не го навредија Христи со тоа туку и му доделија плата. За волја на вистина-

та, таа плата беше мала, ништожна, околу една десеттина од она што му го плаќаше Ељпит кој сега, без никакви знаци на живот, престојуваше во две соби на другиот крај од Москва.

„По гаволите со нив, со клозетските шолји, со жиците!“, страшно велеше Ељпит, стискајќи си ги тупаниците. „Ама мора да се топли. Да се зачува главното. Борис Самоилович, сочувајте ми ја зградата додека заврши сето ова и јас соодветно ќе ви се заблагодарам! Што? Верувајте ми!“

Христи му веруваше, кимаше со потстрижената побелена глава и по поднесениот извештај за ситуацијата заминуваше намуртен и загрижен. Доближувајќи се до зградата, пред влезната врата ќе го здогледаше натписот „Управа“ и замижуваше од омраза, побледуваше. Но тоа траеше само еден миг. Потоа се смешкаше. Умееше да трпи.

А главно – умееше да топли. И така, добиваа налог, довозуваа нафта. Цевките се топлеа. 12 степени! Доколку онаму, од каде што ја добиваа нафтата, нешто ќе заглавеше, Ељпит го доплаќаше остатокот од парите. Нему му горее очите.

„Па, добро... Ќе платам. Дајте им на обајцата и на секретарот. Што? Да престанам? О, никако, никако! Ни за минута...“

Христи беше генијален. Во средината на зградата, на петтиот кат, во станот во којшто порано имаше студио, наметна табу.

„Тука ќе се всели Игор Нилушкин...“

„Ама ви се молам, другари, бидете добри. Не можам без домаќински склад. Тој е за зградата, и за вас.“

А во суштина таа просторија беше обично губриште. Некакви глупави декорации, арматура.

Но... Но таму имаше и триесет канти со елпитовски бензин и уште нешто завиткано во бовчи, нешто што Христи го чуваше за подобрите времиња.

И така си живееше сивото работничко живеалиште. Број 13 под будното око. Вистина, во левото крило на зградата се гаснеше светлото... Монтерот, кој се пропи во јануари 1918 година, во износена и ветва облека, сиот подивен, им викаше на жените:

„Да цркнете, да даде господ! Посилно трескајте ја вратата! Што сум ви јас, робијаш? Дежурни вештерчишта.“

А жените злбно и таговно викаа во темницата:
„Ман! Ман! Каде си?“

И пак се појавуваа кај монтерот:

„Скоту! Пијаницо! Ќе се жалиме кај Христи.“

И од споменувањето на тоа име светлото волшебно се запалуваше.

Да, Христи беше човек и пол.

Ја измачуваше управата сè додека таа не го издвои Игор Нилушкин од својата средина со титулата „санитарен надзорник“. Игор Нилушкин двапати неделно ги обиколуваше сите 75 станови. Тропаше со тупаниците по заклучените врати, а во незаклучените си влегуваше без покана, иако таму можеше да најде на голи жени, се провлекуваше меѓу сивите гаќи и зарипнато и страшно викаше:

„Кој загадува тука, ќе си го добие!“

И го земаше данокот од затекнатите.

И си живееја така, а во февруари, во најголемите студови, одново се појавија тешкотии со нафтата. И Елпит не можеше да стори ништо. Му го зе доа поткупот, но му рекоа:

„Ќе ви дадеме за една недела.“

На средбата со него Христи тешко процеди низ заби:

„Ох... Толку сум изморен! Кога би знаеле, Адолф Јосифович, колку сум изморен. Кога ќе заврши сето ова?“

И, навистина, можеше да се види дека измачените очи на Христи станале некако тажни. А Христи важеше за човек со челична волја. Елпит му одговори со жар во гласот:

„Борис Самоилович! Ми верувате ли? Вака стојат работите: ова е последната зима. И следното лето, со леснотијата со којашто ја пушам цигарова, ќе ги отерам во мајчината им. Што? Верувајте ми. Само ве молам, силно ве молам, неделава да ми ја чувате печката! Таа вентилација... Многу се плашам. Можат да ги земат сите стакла. Зарем без топливо нема да цркнат станарите за една недела? Или можеби за шест дена. Самиот утре ќе појдам кај Иван Иванич.“

Вечерта во работничкото живеалиште Христи, вдишувајќи од белата пареа, велеше:

„Ех, што да се прави... Ќе потрпиме уште малку. Четири-пет дена. Но без печка...“

И управата се согласуваше:

„Секако. Разбираме. Несреќата нè демне.“

И Христи секој ден одеше самиот на петтиот кат. Будно следеше што прават црните буржуи, да не ги свртеле оцаците кон отворите, да не гледаат предавнички од кошињата под таванот.

Доаѓаше и Игор Нилушкин.

„Ако некој нешто... Тоа не ви се оцаци. Црно ви се пишува.“

Шестиот ден студот стана неиздржлив. Анушка Пилјаева, која важеше за жена без влакна на ја-

зикот, му викаше на Игор Нилушкин кој поминуваше покрај неа:

„Скотови! Се згоивте на наш грб! Само тоа знаете – ракија да локате! А кога треба да се погрижите за топлината во зградата – никаде ве нема! Ух, проклети души! Наместо да се шетате, седнете да нè стоплите. А оној косоок ѓавол (мислеше на Христи) само едно мисли: како да не ја исчади зградава... Го чека сопственикот, знаеме ние! Да беше до него, ќе оставеше да изгине работниот народ!“

А Игор Нилушкин, повлекувајќи се скалило по скалило надолу, збунето мрмореше:

„Ах, здодевно жениште...“

Потоа се вртеше кон неа и остро дофрлаше:

„Ќе затоплам! Наскоро...“

А одозгора беше записнуван од:

„Кучкин сине! Ќе одам кај Карпов! Не ми веруваш? Ги измрзнуваш работниците!“

Не ја осудувајте нејзината реакција. Студот беше силен. Секој би ја изгубил својата смиреност...

* * *

...Ноќта, во два часот, кога Христи спиеше, кога Нилушкин спиеше, кога во сите соби под партали и бунди, склопчени како кучиња, спиеја станарите, во собата бр.5 од станот број 50 стана топло како во рајот. Надвор од прозорците беснееше виулица, а во малата печка танцуваше мал огнен принц, горејќи делови од дрвениот паркет.

„Ах, добро грее!“ се восхитуваше Анушка Пилјаева, погледнувајќи ту кон чајникот што потскокнуваше над печката ту кон црната цевка што завршуваше во отворот за оцак. „Одлично влече!“

И принцот танцуваше, а искрите се разнесуваа по црниот оџак и исчезнуваа во загадочната челуст... И преку црните свијоци на тесната вентилација што беше обложена со филц продолжуваа кон таванот...

Први блеснаа растреперените фенери на улицата Арбат... Христи со едната рака ја зеде телефонската слушалка, а со другата ја откорна зелената завеса.

„...Дајте ми ја Пречистенскаја! Мајко божја! Другари! Деветстотини и триесет луѓе истовремено се разбудија и сите видоа дека стаклата се раскрвавиле! Доаѓајте веднаш! Ги заковале вратите... Госпоѓице! Ох, госпоѓице! Еден – ох – дваесет и два... осумнаесет. 18... Дајте ми ја Краснопресненскаја!“

По скалилата, како по каскади, се истури вода од петтиот кат. Низ отворите, во лифтовите, дури до подрумот. По-ма-гај-те! Дајте ми ја Хамовническаја!

Ех, храбри пожарници! Бестрашни витези во златно-црвени шлемови, во платно. Ја издолжуваа скалата, сивите црева се размрдаа како змии. По ѓаволите! Ги корнеа лимените покривни плочи со куки. Удираа страшно со секирите, како да беа во бој. Млазовите вода шиштеа десно, лево, кон небото! Мајко мила! Мајче! По дваесетина минути фрчеа искри, гореа огнови, блескаа шлемови...

Но бензинот, пријатели, бензинот! Пропаднавме, мили мои, поради бензинот! Оној што е складиран покрај собата на Анушка Пилјаева. И се слушна силна експлозија: еднаш. Па: уште еднаш! И уште многупати...

А таму сега веќе страшно заигра, не мал принц, ами огнен крал. И така избувна што за миг

во левиот агол ги снема сите стакла. Во средината на зградата царува огнена бездна, а над бездната, како траурни пеперутки, полетаа лимените плочи.

Бакарните шлемови го насочија млазот кон левото крило, а во средното огнениот ѓавол така се беше надул што го блокираше излезот од станот број 49 на четвртиот кат, што ѝ припаѓаше на Павловна која тргуваше со шеќерни стапчиња. И, откако претсмртно вресна, Павловна се фрли низ прозорецот со своите жолти голи нозе. Брза помош! 1-22-31! Треба да се лекува крвавата сплесканица! Божји луѓе! Вањушка изгоре! Вањушка! Каде е тато? Оф, леле! Машината за шиене, браќа! Машинката! Врзопите низ прозорците право на асфалтот долу – бу-ух! Стој! Не фрлај! Другари!

А од петтиот кат, во десното крило, во врзопот има единаесет полупорцелански чинии што припаѓаа на поранешните буржуи, и како само тресна сето тоа! И таму беше Игор Нилушкин, и веќе го нема Игор Нилушкин. Наместо неговата глава на асфалтот има тесто, наместо чиниите – крш во платнена постела. Другари! Оф, леле! Ја заборавивме Тања! Опколете ја зградата од споредните улички! Опколувај! Назад! Леле мајко, леле боже господе!

Едниот од бестрашните витези во подрумот доби струен удар. Друг загина од славна смрт во бензиновиот поток, летајќи надолу во разгневените лесни огнови. Се откачи греда што го повреди рбетниот столб на трет.

Со самовар во едната рака, а во другата води тивок белокоц старец, се појавува Серафим Саровски, во сребрена риза. Само во кошула. Викање, врескање. А меѓу тие звуци грмат секирите. Опколи! Таванот! Како ќе падне, како ќе тресне од третиот на вториот, од вториот на првиот кат.

И стана пекол. Вистински пекол. Средното крило на зградата така се разгорело што ти се крева косата на глава од ужас. Последните стакла, оние најоддалечените – пукаат! Се кршат!

Пожарникарите се задушуваат во димот, се нишаат, со напор го задржуваат цревото во своите раце. Дајте од резервите! Ама какви резерви! Стојте барем на дваесет чекори подалеку од средното крило! Очите се затвораат...

Христи плачеше за првпат во својот живот. Побелениот Христи со челична волја. Покрај влажното стебло до оградата на уличката, каде беше толку светло од огнот што можеше да читаш писмо напишано со ситни букви. Бундата му свиснала од рамената и му се гледаа голите гради. Не му студеше. Лицето му стана такво, небаре и самиот гореше во огнот, но како да беше нем и да не можеше да вресне. Постојано гледаше, без да се помрдне, онаму каде што меѓу црните сенки што се меткаа сиркаа неподвижните лица на каријатидите. Солзите бавно му се слизнуваа по помодрените образи. Не ги бришеше и само гледаше пред себе.

Само еднаш ја сврти главата, кога Ељпит го допре за рамото и засипнато му рече:

„Ех, што да се прави... Да одиме, Борис Самоилович. Ќе настинете. Да одиме.“

Но Христи само одмавна со главата.

„Појдете без мене... Веднаш ќе дојдам.“

Ељпит се изгуби меѓу сенките, меѓу факлите, шлапкајќи по растопениот снег и пробивајќи се кон кочијашот. Христи остана и сега го беше насочил погледот кон бледото небо на кое, легнат на својот мев, се нишаше портокаловиот свер со силни бои...

Во истиот свер гледаше и Анушка Пилјаева. Со придушени воздишки и офкања таа брзаше по

тивките снежни улички, а лицето ѝ беше како на вештерка поради сагите и солзите.

И шепотеше нешто неразбирливо:

„Ќе ме осудат... Ќе ме осудат, кутрата...“

И лелекаше.

Веќе одамна останаа зад нас и виењето, и криците, и голите луѓе, и страшниот одблесок на шлемовите. Во уличката беше тивко и само тивко шушкаташе снегот. Но сверскиот мев сè уште висеше на небото. Сè трепереше и се преливаше во разни бои. Анушка Пилјаева толку се истошти и изнамачи од црната помисла „несреќа“, од огнениот одраз што воедно беше и мев на свер што победнички се распрострел по небото... толку се изнамачи што ја обзеде затапено спокојство, а во нејзината глава – за првпат во животот – нешто проблесна.

Откако застана да земе здив, се струполи на едно скалило, седна. И солзите пресушија.

Си ја потпре главата со рацете и – за првпат во животот – мошне јасно го помисли следново:

„Ние сме луѓе заробени во мрак. Мрачни. Треба да нè поучите нас, глупавите...“

Откако одмори, се крена, тргна бавно, веќе не вртејќи се кон сверот, и само ги размачкуваше сагите по лицето, шмркајќи со носот.

А сверот почна да бледнее, да се замаглува, исто како и небото. Се замаглуваше, се собираще, се свитка во црн дим и целосно исчезна.

И на небото не остана никаков знак дека изгорела познатата зграда Бр. 13 на Елпит.

1922